

УДК 792.8:37.015.31

ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ФАКТОР ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

Тетяна МЕДВІДЬ

*Кафедра хореографії,
Херсонський державний університету
вул. 295 ст. девізії, буд. 25, кв. 111, м. Херсон, Україна, 73022
тел.: (+38066) 713-30-79, e-mail: medvejonok03@mail.ru*

Розкрито зміст понять «здібності» та «творчі здібності» у сучасній психології та педагогіці, розглянуто основні умови розвитку творчих здібностей особистості, проаналізовано значення хореографічного мистецтва у творчому розвитку особистості, визначено методи підвищення творчої активності дітей.

Ключові слова: творчі здібності, творчість, хореографічне мистецтво, танцювальна діяльність.

Розвиток творчих здібностей дітей та молоді, збагачення їх духовного світу, формування сучасного світогляду, виявлення їх обдарувань, збагачення їх потенціалу є одним із пріоритетних напрямів, що зазначений у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті, Концепції позашкільної освіти та виховання [4; 5]. У цих документах вказано, що одним із основних завдань позашкільної освіти є пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів.

Серед багатьох видів мистецтв хореографія має найбільший потенціал у розвитку творчих здібностей дітей, бо мистецтво танцю є синкретичним і вбирає в себе образотворче мистецтво, драматургію, музику. Тому хореографія в нашій країні набуває все більшої популярності, стає одним із найдієвіших чинників формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості.

Проблема розвитку творчих здібностей особистості є однією з центральних у педагогіці і потребує ґрунтовного аналізу. З одного боку, як переконує практика, більшість дитячих хореографічних гуртків і колективів зорієнтовані переважно на виховання, натомість як творчо-пізнавальна робота, її роль у розвитку самостійності й ініціативи, в духовно-творчому зростанні, самовираженні дітей все ще лишаються недостатньо дослідженими.

Про виховні можливості танцювального мистецтва наголошували видатні українські митці-хореографи Г. Березова, В. Верховинець, П. Вірський, О. Гуменюк тощо.

У кінці ХХ століття з'явилися праці, що відображають сутність масової хореографії, новий погляд на значення і можливості цього виду мистецтва для творчого розвитку підростаючого покоління (С. Акішев, Н. Євстратова, О. Михайлова). Питання взаємодії педагога та учня в процесі хореографічних занять розглядали А. Долгополовой, Т. Севастьяніной та ін..

Теоретики хореографічної педагогіки Л. Богаткова, А. Шевчук вважають, що залучення дитини до танцювального мистецтва важливе для її духовного розвитку, формування необхідних моральних якостей та розкриття творчого потенціалу. Танцювальна діяльність сприяє й покращенню фізичного розвитку, формуванню інтересу до рухової діяльності (А. Коротков, А. Тараканова та ін.).

Мета статті – дослідити особливості та шляхи розвитку творчих здібностей у процесі навчання хореографії.

Окреслена мета роботи ставить перед нами необхідність розв'язання наступних завдань: розкрити зміст понять «творчість» та «творчі здібності» у сучасній психології та педагогіці; проаналізувати роль хореографічного мистецтва у творчому розвитку особистості; визначити методи підвищення творчої активності на заняттях з хореографії.

Значний внесок у розроблення загальної теорії здібностей вніс Б. Теплов [8, с. 133]. Він і запропонував наступне визначення здібностей: здібності – це те, що не зводиться до знань, умінь і навичок, але пояснює (забезпечує) їх швидке придбання, закріплення й ефективне використання на практиці. Це визначення найпоширеніше зараз. І водночас час є найбільш вузьким і найбільш точним зі всіх визначень.

Загальні здібності охоплюють ті, якими визначаються успіхи людини в різних видах діяльності. До них, наприклад, належать розумові здібності, розвинена пам'ять, досконала мова і декілька інших. Спеціальні здібності визначають успіхи людини у специфічних видах діяльності, для реалізації яких необхідні задатки особливого роду і їх розвиток. До таких здібностей можна віднести музичні, математичні, лінгвістичні, творчі і низку інших. Наявність у людини загальних здібностей не заперечує розвитку спеціальних і навпаки. Нерідко загальні і спеціальні здібності співіснують, взаємно доповнюючи і збагачуючи одні одних [10, с. 19].

Теоретичні і практичні здібності відрізняються тим, що перші зумовлюють схильність людини до абстрактно-теоретичних роздумів, а другі – до конкретних, практичних дій.

Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей багато в чому визначатиметься тим змістом, який вкладено в це поняття. Дуже часто в буденній свідомості творчі здібності ототожнюють з здібностями до різних видів художньої діяльності, з умінням красиво малювати, писати вірші, писати музику і тощо. Очевидно, що поняття, які розглядається, тісно пов'язане з поняттям «творчість», «творча діяльність». Під творчою діяльністю варто розуміти таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове, – чи це предмет зовнішнього світу, чи побудова мислення, що приводить до нових знань про світ, або відчуття, що відображає нове ставлення до дійсності [6, с. 16].

Вияв творчої активності дитини, збагачення її духовного життя невід'ємні від освоєння нею мистецтва. Сприймання художніх творів сприяє розвитку дитини, формує у неї сенсорну культуру, дає нову специфічну інформацію, пробуджує естетичне почуття краси. Концепція виховання через мистецтво не обмежується ознайомленням дітей з його творами, їх сприйманням, а передусім пропагує активне долучення дітей до художньої діяльності. Хореографічне мистецтво займає в реалізації такого підходу чільне місце. Воно через хореографічні вправи, дії розвиває пластику рухів, чуття гармонії, образне сприймання музики, дарує переживання радості вільного володіння моторикою власного тіла [9, с. 15].

Для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку форми хореографічної діяльності – танці, марширування, уроки ритміки, фізичні спортивні вправи –

відповідають їхній природній потребі в русі. Рух стимулює діяльність організму, сприяє напруженню м'язів, активізації всіх органів. Потреба у русі в єдності з потребою нових вражень є провідною в розвитку дітей такого віку. Цей процес відбувається нерівномірно. Кожен його період характеризується вибірковою продуктивністю в напрямках, наприклад: розвитку мовлення, оволодіння уміннями читати, писати тощо. Такі періоди називають сенситивними. Їх визначаються найбільша продуктивність розвитку деяких умінь, властивостей і вони є тимчасовими перехідними. Для становлення сфери рухів, моторики дуже важливим вважається саме вік дошкільняти і молодшого школяра. У цей час відбувається становлення дитячого організму, іде інтенсивний розвиток органів руху; прості і складні рухи визначаються невимушеністю. Пізніше моторні уміння розвиваються з утрудненням, потребують від індивіда більше вольових зусиль, напруження для удосконалення.

Саме за допомогою відповідних рухів, міміки, жестів, поз та музики дитина здатна передати свій настрій, почуття, переживання, влучно розкрити цілісний музично-руховий образ. Усе це допомагає розвивати танцювальну творчість, під якою розуміють здібність дитини до створення нових рухів, варіантів комбінування та ускладнення знайомих елементів, а також вміння самостійно імпровізувати в процесі музично-рухової діяльності, відповідно до особливостей музичного твору на основі доступних танцювальних та образних рухів.

Танцювальна діяльність також сприяє психічному розвитку дитини: розширенню кругозору, активізації пізнавальних процесів, розвитку довільної уваги, пам'яті (зорової, слухової, м'язової), творчої уяви.

Під час організації та проведення хореографічних занять з дітьми дошкільного віку доцільно використовувати танцювальні вправи різної спрямованості: пантомімічні (виразні рухи, пози, жести, міміка); танцювальні (рухи народно-сценічного, класичного, сучасного та елементарного бального танців); колективно-порядкові (фігурні та композиційні перешикування); корекційні (партерні та коригуючі рухи); музично-ритмічні (завдання на емоційне сприймання музики, музично-рухову координацію рухів та розвиток уваги, передачу ритмічного малюнка); творчі (імітаційні рухи, творчі ігри та завдання).

Доступний танцювальний та музичний репертуар у системі дошкільної освіти можна застосовувати не лише у хореографічній роботі, але й успішно інтегрувати в інші види дитячої діяльності (музичну, ігрову, театралізовану). Змістовне наповнення занять з ознайомлення дошкільнят із навколишнім світом та природою, фізичного виховання, формування елементарних математичних уявлень сприятиме підвищенню пізнавального інтересу дітей, закріпленню знань у нетрадиційних формах, збільшенню обсягу рухової активності.

Поряд із навчальними завданнями на заняттях з хореографії доцільно вирішувати виховні. Виконання рухів дає змогу впливати на формування вольових якостей (наполегливості, організованості, дисциплінованості, витримки), а взаємодія хлопчиків та дівчат під час танцю сприяє засвоєнню навичок культури поведінки та спілкування (вміння запросити на танок та подякувати партнеру після його закінчення). Особливу увагу під час заняття треба звертати на хлопців, стимулюючи їхній інтерес не тільки мужніми темами танцювального репертуару, але й підвищеним фізичним навантаженням.

Важливе значення на танцювальному занятті має музичний супровід, який має відповідати віку дітей, бути емоційно виразним, доступним для сприймання, чітко

передавати характер рухів, ритм та темп. Якщо в одному зі структурних компонентів заняття переважають класичні танцювальні рухи, то варто використовувати репертуар класичної музики; якщо педагог використовує лексику народних чи сучасних танців, то відповідно добирається й музичне оформлення.

Хореографічна діяльність має великі можливості для організації творчої роботи з дітьми. Оволодіння ними на заняттях своїм організмом зумовлює володіння своєю поведінкою, вчинками. Творча діяльність дітей яскраво проявляється в ігрових ситуаціях. Найдоступніший для дітей цього віку вид творчості – імпровізація. В імпровізації головну роль відіграють емоційні стани та уява-фантазія. Джерелом створення образів в ігровій діяльності є їхні життєві ситуації із власного досвіду. Можна рекомендувати створювати образні скульптурні композиції, зокрема, на колективних заняттях імпровізувати на казкові сюжети, фантазувати в умовах вільного діяння.

У навчальній хореографічній діяльності бажано використовувати вправи на наслідування. Для дошкільнят і молодших школярів цікаво відтворювати, наслідувати, наприклад, ходу тварин чи птахів. Такі заняття потребують правильного вибору педагогом різних способів стимуляції образної та моторної пам'яті дітей. Зокрема, можна рекомендувати попереднє читання оповідань, коротеньких уривків про тварин, краще окремо про кожну: зайця, ведмедя, вовка тощо; розглядання їхніх зображень за допомогою наочного допоміжного матеріалу. Такий спосіб готує дітей до відтворення характерних рухів, пластики, дій, відображення окремих тварин і птахів. На хореографічних заняттях широко використовують вправу на кошачий крок, що стимулює розвиток пластичності, грації. Подобається дітям наслідувати і рух поїзда, машин, політ літака. Творча активність може починатися з наслідування. Наслідування – це не копіювання, а орієнтація на зразок. Воно не перешкоджає вияву своєрідності та індивідуальності дитини [9, с. 141].

Як складова хореографічної творчості, імпровізація є необхідним етапом у проведенні музично-ритмічних занять. Побуває помилкова думка, що імпровізувати можуть лише обдаровані діти. Специфіка полягає у тому, що, розкриваючи музичні образи, учні передають власне емоційне сприймання й ставлення до твору.

Потреба школярів у руховій активності перетворюється на упорядковану й усвідомлену діяльність. Завдання імпровізації поступово з дорослішанням учнів ускладнюються від найпростіших наслідувальних і зображувальних рухів до сценічної діяльності, колективних інсценізації й казок чи пісень.

Вирішальним чинником, від якого залежить, чи виявить дитина здібності до певної діяльності, чи ні, є методика навчання. На сьогоднішній день доведено: під час навчання розвиваються навіть такі найвищі здібності, як поетичні, музичні, артистичні, організаторські та інші. У музично-ритмічній діяльності прийнятні такі методи і прийоми розвитку творчих здібностей:

1. Стимулювання творчого інтересу. Передбачає використання в роботі наочних засобів – репродукцій картин відповідно до теми заняття, малюнків з зображеннями емоційних станів, які діти повинні відтворити через міміку й пантоміму [1], героїв казок, пісень. Сюди ж належать словесні портрети особливостей вияву різних переживань, читання казок, використання реквізиту (іграшок, стрічок, квітів та інших предметів) тощо. Важливим є те, що перевтілення допомагає дитині переключити увагу на ляльку або костюм, позбутися внутрішнього напруження і хвилювання, хворобливої сором'язливості, розвиває мовлення, самосвідомість, акторські здібності.

2. Емоційне переживання – це створення ефекту здивування, захоплення, незвичайності наведеного факту. Доступні розумінню дітей пояснення педагога повинні сприяти створенню позитивного емоційного фону всієї їхньої діяльності, збуджувати фантазію. Імпровізація розкріпає почуття, дає розрядку емоціям: можна і поплакати, і посміятися разом з героями, пройти через різні випробування. Художньо пережиті почуття спонукають дитину зневажати зло, егоїзм, невихованість, лінь, допомагають любити добро, природу, працюючих людей.

3. Розвивальні ігри. Моделюють творчий процес, сприяють розвитку колективної творчості, визначають характер, темперамент, схильності, формують слух і музичну пам'ять. Це зазвичай безсюжетні ігри з елементами змагання, основне завдання яких – навчити учнів рухатися відповідно до змісту і характеру музики. У кожній грі школярі вчаться знаходити певні закономірності, розвивають здатність передбачати наслідки власних дій.

4. Цікаві аналогії з тваринним світом, а то й усією живою природою – необхідні складові вправ та ігор для дітей молодшого шкільного віку. Малечі подобається зображати як ходить лелека, яке неповоротке медвежа, як «хитрує» лисиця, кружляють і падають листочки. Одночасно з розвитком образної та моторної пам'яті отримують заряд морального виховання.

5. Ситуації з можливістю вибору. Такі завдання розвивають увагу, логічність мислення, пам'ять. Наприклад, діти самостійно добирають один із кроків (танцювальний крок, ходьба на п'ятках та інші) до прослуханого фрагмента музики або визначають, який із вивчених раніше танцювальних рухів вибрати при інсценізації казки чи пісні.

6. Метод підсвідомої діяльності. Учитель повинен виховувати в учнів розуміння актуальності свого предмета, справи, якою вони займаються, знайомити з кращими зразками і досягненнями сучасного мистецтва, творчістю різних художніх колективів. Перегляд телепередач, відвідування концертів, звітів аматорських колективів, фестивалів-конкурсів – усе це створює сприятливе підґрунтя для формування стійкого інтересу до хореографічної діяльності, бажання реалізувати свої потенційні можливості в мистецтві.

У питанні розвитку творчих можливостей вихованців не можна оминати ролі педагога як організатора творчого процесу в дитячому колективі. Учитель перебирає на себе функцію відсутнього в дитини «внутрішнього критика» і, маючи потрібні знання, художній смак, не лише відхиляє невдале, а й обирає серед багатьох варіантів той, що має художню цінність. Спрямовує уяву дітей, збуджує їхню емоційну пам'ять, наштовхує виконавців на знаходження зображальних засобів відтворення почутого, заохочує найменші їхні успіхи. Тільки в такому випадку в дітей, котрі відчували радість від наданої їм можливості показати себе, передати рухом своє розуміння образу, розвивається впевненість, повага, яку вони намагатимуться утримувати на рівні вимог.

Поняття творчості учнів невіддільне від творчості самого вчителя. Його захопленість роботою, уміння працювати, фантазійність, нестандартний підхід до викладання, активність у досягненні своєї мети будуть постійно спонукати учнів до творчих знахідок.

Розвиток творчих можливостей дитини посередництвом танцювального мистецтва можливий тільки за умови наполегливої та систематичної роботи. Упродовж тривалого часу. Саме така робота добре згуртовує дитячий колектив, допомагає

подолати зайву сором'язливість, привчає до взаємодопомоги, дисциплінованості, робить дітей більш комунікабельними. Самореалізація через творчість підносить почуття гідності, а емоційне піднесення, пов'язане з творчим актом, не дає змоги зупинитися на досягнутому, воно обов'язково приведе до потреби нової творчості вже більш високого рівня, наступної сходинки в розвитку особистості.

Перед педагогом завжди постає питання, як навчити дітей виявляти в танцях емоційний стан через поставу, міміку, рухи, пантоміміку. Хореографічна діяльність у цьому аспекті має багатий емоціогенний матеріал. Наприклад, можна рекомендувати етюди на виявлення емоційних станів, настрою, почуттів. Роль, яку виконує учень у хореографічному етюді, вимагає від нього перевтілення, передачі емоцій через володіння системою рухів, уміння виразно відтворити свої переживання.

Уява дітей відрізняється від уяви дорослих: її характеризує легкість створення нових зв'язків, образів. Діти ще не обмежені шаблонами, стандартами, люблять фантазувати. Образи їхньої уяви яскраві, оригінальні. Вони з усього можуть все. Уява дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку тісно пов'язана з емоційною сферою.

Хореографічна обдарованість пов'язана з особливостями емоційної і вольової сфер дитини. Емоційна чутливість, вразливість – характерні властивості художньо обдарованої людини. У дітей, які займаються хореографією, вона проявляється в реакції на музичні враження, в зацікавленому емоційному ставленні до занять [2]. Емоційний досвід закладається в ранньому віці. Розвиток і осмислення його йде протягом усього життя людини. Кожний вік дитини характеризується відповідними емоційними станами і почуттями та потребує уважного їх вивчення та виховання [3, с. 46].

Залежно від індивідуальних потреб дитини, відповідно до нахилів і задатків, пізнавальних можливостей та інтересів вибудовується особистісна освітня траєкторія здобуття умінь та навичок, яка насамперед є демократичною.

Отже, процес засвоєння хореографічної культури дитиною дуже складний. Під час занять хореографією варто враховувати психофізіологічні особливості розвитку дитини, добирати різні методи навчання, використовувати цікавий і зрозумілий музичний супровід, приділяти увагу актуальності та доцільності танцювального репертуару. Важливе місце в навчальному процесі займають такі методи: метод наочності, гра, метод підсвідомої діяльності. Педагог-хореограф повинен використовувати на заняттях імпровізацію, що також є дієвим чинником формування творчої діяльності дітей.

Список використаної літератури

1. *Васильєва О.* Розвиток творчої особистості дитини в хореографічній діяльності / *О. Васильєва, І. Поклад* // Мистецтво та освіта. – 2002. – № 2. – С. 15–21
2. *Моляко В.* Психология творческой деятельности / *В. Моляко.* – К. : Знание, 1978.
3. *Моляко В.* Творчий потенціал людини як психологічна проблема / *В. Моляко* // Психологічна газета. – 2005. – № 6. – С. 4–5.
4. Концепція позашкільної освіти та виховання // *Освіта.* – 5 бер. – 1997.
5. Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI ст. // *Вища школа.* – 2002.
6. *Пономарев А.* Психология творения / *А. Пономарев.* – М., 1999. – 480 с.

7. *Тараканова А.* Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах: методический материал / А. Тараканова ; Міністерство освіти України, Ін-т змісту і метод. навч. – Київ : ІЗМН, 1996. – 284 с.

8. *Теплов Б.* Избранные труды / Б. М. Теплов – М.; 1985. – Т. 1 – С. 133.

9. *Фриз П.* Зміст, форма і сутність хореографічної культури та її вплив на творчий розвиток особистості дитини / П. Фриз. // Музикознавчі студії : Наукові збірки ЛДМА імені М. Лисенка. – Львів. – 2007. – Вип. 16. – С. 15–23.

10. *Чудновский В.* Воспитание способностей и формирование личности / В. Чудновский. – М., 1986. – 23 с.

Стаття надійшла до редколегії 20.03.2014

Прийнята до друку 23.04.2014

CHOREOGRAPHIC ART AS THE FACTOR OF CREATIVE ACTIVITY OF THE CHILD

Tatiana MEDVID

Kherson State University

str. 295 Infantry Division, Building 25/111, Kherson, Ukraine, 73022

tel.: (+38066) 713-30-79, e-mail: medvejonok03@mail.ru

This article reveals the meaning of «ability» and «creativity» in modern psychology and pedagogy are considered basic conditions for the development of creative abilities of the individual, analyzed the value of choreography in the creative development of the individual.

Key words: creativity, choreography, dance activities.

ХОРЕОГРАФИЧЕСКОЕ ИСКУССТВО КАК ФАКТОР ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕБЕНКА

Татьяна МЕДВИДЬ

Кафедра музыкального искусства и хореографии,

Херсонский государственный университет,

ул. 295ст. дивизии, 25/111, г. Херсон, Украина, 73022

тел.: (+38066) 713-30-79, e-mail: medvejonok03@mail.ru

Раскрыто содержание понятий «способности» и «творческие способности» в современной психологии и педагогике, рассмотрено основные условия развития творческих способностей личности, проанализировано значение хореографического искусства в творческом развитии личности, определено методы повышения творческой активности детей.

Ключевые слова: творческие способности, творчество, хореографическое искусство, танцевальная деятельность.